Приликом пописа књига Манастира Секулић нађене су ових тавани 24-II-02 Марија Секулић

Шт. 4008/3

1

ПРЕТРГНУТА МЛАДОСТ.

Митрополит Петар леži мртав. Столица његова пред манастирском опаклијом застрта је црнином. По јесење хладним собичцима и ходницима манастира улази и излази врло висок, мршав калуђер, некако несигуран, млад и беспослен, немиран. Млади монах, бивши Раде Томов, сада јеромонах Петар, ступа у судбину која је сва од неизвесности. Извесно је да Митрополитова вишегодишња, да је нован столица седамнаест година, да ће са световним чинима и свршено, да наследник отворити манастирске врата, није једнодушно примљен од разних племена и њихових претставника, у чиновном искуству опреман да правилно уђе у дужности. А судено ће бити да Петар до краја остане Раде. Горњег свету, са и лично његовим оружјем се и Петар, у кнезу Мати Вукићевићу, из Б. Ђурђевића 1831-ве г. Т. Ђорђевићу, Ђорђе и народа без сва оружјем се ни дозвати. 1831-ве год. на врх Мојстровића, и вратио се у ни ни е. Раде на Велику.

Сачувана је једна стара гравира која је забележила сценску гумну Цетињског манастира. Велико гумно манастирско служи за зборове. Правилан круг, поплочан збијено слаганим каменом. Унаоколо низак зидић, стамен, као брана на некој реци. Даље и кад се на њему ниједне девојке, гумно црногорско изгледа скоро као игралиште за децу. То јест, кад би у Црној Гори било игралишта за децу. Њиху је много друкчије. Камен хоћеди и охлади се, и гумно потсећа на необичне појаве: на мртав бунар, који је једно село другом пакост засуло и зазидало; на стара гробишта; на зборишта људи који нису знали писати ни потписивати се, него су закључке потврђивали грозном виком, грозним путањем, или неким грозним симболима обичаја или сујеверица. На оној гравири види се на гумну изложен сандук са дешем, тако пише, Петра Светог. Сандук је отклопљен; преко дева су укрштене дуге пушке црногорских племенских старешина, са два отворена. Закопају се од тога дана, од последњег октобарског дана 1830-ог, па до Ђурђева дне 1831-ве, мировати пушке и ножеви, мировати оне крви за које се од првог свануће Ђурђеванског неки знати да ли не бити пожњевене или узете. А пред дешем и укрштеним пушкама стоји други симбол: замонашени раде Томов, Петар, који за главу и камилавку од најзвиних гор.

горитака, крут и леден, не гледа у оног далеко мањег монаха испред себе, игумана Комског манастира, не гледа у крст у руци игумановој, него некуда у даљину, и готово позаче заклетву на верност цркви и црногорском образу. А око игуна стоје племенски претставници свакојаких врста, углавном јунаци и сој. Сто у гомилицама разна тка разне мишљења, разнеа племенска предања, разне оцене, разни рачуни. Ту су четири нахије старе Црне Горе; ту су нека Брда, час сједињена, с Брдима Брдо, час одметнута. Једни су са одушевљењем изабрали младог Петровића за наследника Петра Првог. Други су пристали уз оне одушевљене. Трећи су тихо разговарали међу собом. Четврти су били такмаци, или присталице неког такмаца. Сви су знали податка породичних или племенских, и неки изношаваи неки осуђивали покојног Митрополита због избора наследника. На Бегунима се

"Право зборише Владика Свети да у раду много спи. Вака и спи. Па ће се сада у доби час просудити". —

"Будјасмо сви за рада: и бојим да не бјенчаваемо данас закона за цркву, него како се жели, прага за Давола, власт за силу и вољу памет." —

„Избор му уредно брзо оде". Само сходиће. —

У Сребру, у Обреновића, зборише Само учитељ, ђакон, и младо ђетијера рекше:

да нијан да ништа није свето и ништа није грехота"...

Чиво ли ми! Чорк

Свеми сребру нас брзо бјеше!... Вјерујем ко ти ови мени Кетрене..." Па ривјеше, збрдо ливеше, прекрстиђу ли ђаку

госпадару руку.

Млади господар се најзад повукао у манастир, а гомила је постајала тише. Мртвац је у цркви, гласари се разилазе, самоћа почиње. Морала је

Остаде кратко туђа ментији, морало је

у срцу бити ледено, у глави мутно. Шта ћемо без судија, без прокурора?

Чиво? с Ким? ... „Куд се обрнуо

Али Радо је достедуго око живео и посматрао живот стрица, и зборовито је и не практично еритеме исправно оцјене гледаре и будуће поленике. "Ко ће нам новом судити у симе на гумну, ко зна колико ћу живе против имати него данас..." Митрополит им је био и отац и добротвор, пајпак.. Митрополит с крстом у руци сјетује моли, благосиља, а они, само што отпрате вегаи крст, почну

пуцати једни на друге. А бивало је, пуцају и преко владичине главе... Владици... Стрика нема више, сиротињам ја у овом отвореном ковчегу... Како ћу с ким ћу? Ни на мору моста, ни у камену мозга... младом господару стеже се срце на детињу: страх ће ће од самоће, од оставености. И чини му се да ће то и даље било криво. Тако ово остаје, сопствено, и он говори са самим, или

Погрдична сцена: ~~[illegible]~~ гостима стиснутим гласом — није био незаинтересован — ~~[illegible]~~ народне песме, мудре изреке:

Мрки Турци, наше друштво старо,
Гаврановци, наши разговори

Турци, гаврановци... Млади монах поседа низа се до струка, где му је стојала мала пушка којом је тако добро гађао у ~~[illegible]~~ завитлане ствари, и онда пробијене лимунове и нарове поклањао девојкама и деци на Бегушима. Пушке на њему нема. Ова раса, ружна, смешна... Ко ће бити брже отац, з ужене остане, он се разговара: младости сиромаше за младост. Неко су брзо ослобођени ових грехе младости. ~~Дакле ту у скиду с птицом у лету прокрстарити сву земљу до самих туђинских мена па подметати се с монцима [illegible] девојка ма~~ испити до дна младост као они ~~[illegible]~~ о којима је Симо причао.. И Живот, мој Раде, може бити и ~~[illegible]~~ кратак и дуг, али младост је само кратка... Стрика нема више.. ~~[illegible]~~ ина у Дубровнику господин Јеремија Гагић руски конзул и српски родољуб, он ће ми помоћи, он ~~[illegible]~~ неће заборавити допомогне Црној Гори сад кад је из ње отишао господар њен.. Млади Петар Петровић отац је тако мислио да је Гагић ~~[illegible]~~ доброг намера, а то је био и с висине је саветује и ~~[illegible]~~ уразумљује. Мислио је да Гагић Петровић отац ~~[illegible]~~ Петру ~~[illegible]~~ Првом:

"Русија не би могла ни кавказом основаној Заступати Црногорце, што би се понајбоље због сопствених својих интереса бојала .... (од поступака "турског правительства"). Писаће Гагић тако и Петру Другом, млади Петар Други ~~[illegible]~~ ће постати Краљевић мени сопственом, али ће наслеђивати да отворимо пред Тајевић Кочићем - доброг учитеља, пошаљу. Млади Петар ~~[illegible]~~ није слутио да ће Гагић преживети и ~~[illegible]~~ и мреже ~~[illegible]~~ по својој дипломатској Петра Другог дужности између Петрограда, Беча, Трста и Котора ~~[illegible]~~ наследником кратковеког Петра Другог.

~~[illegible]~~ Јеронијон Петар улази у драму у којој ће убрзо доћи до снажних сукоба између чиженица и његове воље у борбе чиженице су све већ стојале: пустиња и самоћа, контаст се Турцима, сударе са плененима, ~~[illegible]~~ у његовој дарој душевној, противстојанке - отворене борбе с Турцима, сиротиња,

разбуђен пробуђивањем у самом себи, „први заносом

[illegible] из једног сасвим друкчијег по-
(је онај који води у
зива [illegible] но ето [illegible] ратовања, политику, економске и финансијска старања. [illegible]
[illegible] сагоревати. И он је Црногорац и он је племенит, и он је патриарх
хвалан, и он је примитиван, [illegible]
"Контлеке трајности. Великан, које природа и васпитање издвајају изван кла [illegible] и који знају
[illegible] сагореву и нестаје пре физичке старости.

О комплексу Црногорца пише се од почетка XIX века; [illegible]
у облику путописа, па студија, па данас, у облику истанчаних стручних радова [illegible] и
научних расправа. Почели су тај посао Руси и Французи. Руси, официри или политички изасланици у земљу која је била експозитура руске политике према Турцима.
Па онда Наполеонови Французи, који су једно време држали Боку и јужну Далмацију.
Па за њима бели свет, Немци, Енглези, Шкоти, и онда, најзад, рођени синови Црне Горе и Срби уопште. Та литература која се гомила више од стотину година, [illegible] истакла је
[illegible] сложеност црногорског комплекса, у који су постепено, уше компоненте ра
разних Срба ускока. Тврди се, то јесу, [illegible] да је после провести царства на Косову [illegible]
[illegible] и [illegible] отишао у [illegible] ускоке. Владика Раде пева у Слободијади:

Јунаци се поскиташе,
Истурчи се сва господа...

Ова два [illegible] стиха су значајна за потомаг великог песника и (тада чак, за отаџбину) [illegible] дипломату. Потурчењке [illegible] (народне беде) клети, гонити, и истражити у ГОРСКОМ ВИЈЕНЦУ. А ускоке, [illegible] (народне песме обилазе), уклетитити и
волети. (И великим словом им нас описати.) Дан-данас мостарском је [illegible] (јавно:) "...ако желиш мир на граници, како што ја желим, да ми се пређеш од Ускока и од земље на којој Ускоци живе." Из мешавине
не разног нашег поскитаног света, (у сложене духовне отворене) [illegible] израдио се комплекс динарског човека, а
врхунац тога у много чему јесте тип Црногорца. У писању о црногорском типу има
света и сваког, нарочито крајности. Писано је понајвише о Црногорцима за доба
Владике Раде: Владика је кичио привлачио посетиоце, и Владика је био репрезентант свога рода који је живео (да) мерака. Има текстова који приказују Црногорце као
варварске дивљаке. Вук Караџић им признаје много: дивно говоре (да) и разговарају, имају
[illegible] отменост и уметност конверзације, не опијају се, не псују — али су врло заваљени
живи и врло грамзиви на новац. Славист професор Г. Геземан, истакао је класичну

�ту 224

�ту 224

Црту Црногораца, агон, такмичарски дух, и пренео се из игре и јунаштва у моралну
област чувства и интелектуалну област мудраштва. Ми смо рекли да је добар Црногорац човек ранга: кућић, кореника, јунак, са грацијом; духовито су
подругљиви, у виши ранг иду и на страни. Много ће учинити да
зло порасте. Ако проблем и невоља, све ће учинити да попне невољу до трагедије.
Постоји прича: да се млада жена тужила оцу како је свекар бије. — Нека те
бије, трпи. Али кад те дотуче, побићу му пола породице за тебе. — Иду сватови,
пуцају безглаво, убију мирног, доброг човека на раду у њивици. Свадбе се одмах
претвара у трагично позорје и у арсту трагедије. Пребијају сватовски барјак, пе-
чу младожеља се облачи у црно, узима на себе тешке дужности за живот... Во-
ли Црногорац јак тренутак тражи га, прави га, по цени да на два краја догађа-
ја стоје злочин и жртва. Класични Црногорац је тип даровитог и примитивног че-
ка; моћи су ту али контроле нема; воље и измаси иду у немере; амбиције немају
здравља. Ранг чак тамо до ирационалности. Акција, сама по себи то је само нешто
механично: мора бити лепа акција, ретка акција, акција за песму или
причу. Тражио ага од једног главара црногорског, кога је волео, само симбол по-
резе, само један грош. — Дај грош и иди кући и нећеш више ником ништа давати. —
Рекао сам једаред за увијек не дам грош. — Везаше га, па му везаше и младог
сина, да их погуби. — Шта ће то од нас учиљети — питасин. — То што ће учиљети
брзо ће проћи, а грош не би никада прошао. —

Јеђакон имао је дајуме неко такав комплекс у
својим Црногорцима и дајуме на класичан комплекс у себи. Шта ће бити прва
концепција, први корак. Прва концепција ће бити оно што је изазвало из традици-
је, млађи неколико дана испод, или преко седамнаест година није имао ништа
да мисли јуначки живот, баш са Турцима. А први корак ће бити писмо Гагићу ради
писма у Русију. И то је млади јеђакон знао по традицији: после Турака,
остаје горак живот у природи која не даје хлеба, и с господарима који немају
ваца ни за хлеб ни за пјесму.

Године 1831-ве стиже из Русије на Цетиње некада-
шњи Црногорац Подгоричанин, који ће касније бити богаташ Московљанин, Ивановић

Вуковић. Дошао је, (врховласти и од Галица чувен, и од Бриње отеран,) са новцима својим и руским, да помогне знањем и имањем свој завичај, да затим већ са архимандритом Петром образује Сенат, прву судску и управну власт у Црној Гори. Какво је Цетиње нашао Ивановић Вуковић? Сва Катунска нахија је била једна пустиња. Цетињски манастир, приземна зграда и окутњица, то је било Цетиње. Ниједне отоке куће, ниједног пута до удаљених малих насеља. Становника у манастиру

[illegible]

једно десетак: господар, један архимандрит, један ђакон, и један кувар Црногорац, један слуга, [illegible] два-три ђачета и кравар и овчар. Кад дођу главари на вијеће, сабију се у манастир двадесет до тридесет људи. Цетињско поље, сухо, неродно, без живе воде. Али траг вајкадашњег потока који је поронуо и није се више јавио. Мале воде у сухом крају имају чусна имена: Сушица, Мртвица, Травица. Кад дођу дебеле јесење кише, оживи нека подземна вода близу манастира, натопи дубоке рупе, и ондасе ту окретао и мали млин. Кад млин проради, (то је било врлина сељака:) оживи манастир, долазе људи ради млива. Тврди се даје за тај млин везана прва галантна афера млодога Радоја са једном лепом девојчицом из околине. Иванови Вуковић назидаше (на брду манастир високо високо, [illegible]) себи крај манастира кућу на боју. Кад се Вуковић, (после доласка дефинитиве с Виријеном,) 1834-е вратио у Русију, у ту се кућу, после свега, годину дана после завладичења у Петрограду, преселио владика Раде, и становао у њој све до 1847-е, када је, четири године пред смрт, [illegible] дао сазидати пространи конак и данас познат под именом Бијарда. Пређедаво је (у путовању) Вуковић и штале менастирске и распитивао о путевима у Италији. У Италији је нашао нешто стоке која даје млеко, сир и месо, и свега два коња: један за господара, (је коњ) један за момка кад носи пошту у Котор за Гагића, или до Грахова и Подгорице, (је Турчин) Турцима разних положаја и рангова. Владика Раде, кад је поправио финансије, имао је по два лепа коња за себе, али никада кола. Владика је тек спремао путеве, (па би) Данило, (у) први Петровић сео у калешин, (мали) кола према уским бродским путевима, (Котора на) Цетиње, и које су, растављена у делове, испели Црногорци на леђима од Котора на Цетиње. Али све ће то доћи после. (и после.)

[illegible]

А крајем октобра 1830-е,

у хладну, потпуно мрачну јесењу ноћ коју ништа не расветљава, манастир је крио у себи само мртвог Митрополита у цркви, и претргнуто новог господара у ћелији. Покојни Митрополит потписивао се често на писмима "несрећни митрополит црногорски." Млади јеромонах Петар извесно није био срећан у први вечер своје владавине. Судбина га домаћа. Крај је ваљивим песмама о ћеклићким сватовима. Чини се комедија од драме. Отсада, треба отимати власт од главара, треба се спремати на Турке, треба бринути о хлебу целог народа. И седети, као и стрико, као и они пре њега, у сурим размислама на трону Калеђ. Чиб је остао сам. Власт је мрзи... Свиђа се дубина. Чо је лепо? Бојим, мисли, осећам?... Чуте ствари ме, дете, тајанствене ствари манастир који је купа и гробница деспота, светаца, ~~потпуник~~ ~~тајно~~ ~~народа~~.